

Я і моя
ШКОЛА

ЛІТЕРАТУРНЕ КОЛО

Київ, 21 травня 2023 року

У збірник включено рекомендований
список літератури на літо
від найяскравіших молодих філологів
і філологинь України

ПЕРЕДМОВА

Чому читати важливо? У школі й вдома, у дитинстві та у дорослому віці, вголос і про себе, з батьками й самотійно, обговорюючи чи тільки «ковтаючи»? Чому нам так важливо сформувати у сучасних дітей, які мають майже необмежені технічні можливості пізнання світу з народження, звичку дешифрувати символи, якими і є слова, складені з умовних позначок – літер?

Коли ми все-таки визначились з тим, чому це важливо, то виникає друге запитання – як же цього досягти? Як вмовити непосидючих самотійних дітей присвячувати кожного дня хоча б годинку читанню? Понад те, мені як мамі, хотілося б, щоб це було не перегортання сторінок, а усвідомлений процес, здатний народити у моєї доньки нові думки, емоції, фантазії, враження, запитання тощо.

Як найчастіше і буває, найкращі ідеї приходять абсолютно спонтанно. Так і ідея Літературного кола виникла випадково, коли декілька філологів і філологинь з різних куточків України зустрілись за кордоном і подумали про те, як було б чудово зібрати всю нашу спільноту разом знову. Створити щось корисне для вчителів української та зарубіжної літератури, нарешті побачитись всім офлайн, подискутувати й обмінятись останніми напрацюваннями. Адже післяковідне навчання і військовий стан України диктують свої умови. Так і вийшло. Навіть готуючись до події, ми вже отримали величезне задоволення, сподіваюсь, ми змогли передати Вам цей заряд і через цю збілочку.

Тут містяться основні тези з виступів філологів-практиків, усі вони присвячені підвищенню мотивації дітей до читання. Ми старались визначити можливості застосування сучасних інструментів, а саме: інтеграції предметів, книжкових викликів, штучного інтелекту, сторітелінгу, книжкових клубів - для підвищення рівня мовно-літературної грамотності наших дітей.

Окрема родзинка – конструктор для формування корисного й захопливого списку літератури на літо для майже будь-якого віку учнівства. Ми мріємо про те, щоб шкільні списки літератури на літо ніколи не лишались просто списком незроблених справ. Тож запрошую Вас ознайомитись із практичними порадами, які нам вдалось зібрати, і хочу подякувати Катерині Молодик, Юлії Гарюновій, Олександрі Черкасу, Лідії Поворознюк, Людмилі Таболіній, Наталії Рудніцькій – за небайдужість і щиру готовність ділитись своїм досвідом.

До землі дякую, звичайно ж, усім захисникам і захисницям України, завдяки яким ми маємо можливість працювати, і нагадаю, що 30% бюджету події піде на купівлю берців для бійців ЗСУ.

Слава Україні!

Ірина МІНЬКОВСЬКА,

керівниця Освітнього центру для педагогів, батьків і дітей «Я І МОЯ ШКОЛА», координаторка благодійного фонду savED у Харківській області та місті Харкові, авторка Школи дитячих стартапів у Щасливському ліцеї

ЯК СПІЛКУВАТИСЯ З СУЧАСНИМИ ПІДЛІТКАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ КНИГ?

Як говорити з підлітками? Чи можна з ними порозумітися взагалі? Як за допомогою сучасної літератури достукатися до емоційної сфери учня/учениці-підлітка?

Як відомо, у підлітків *загострюються потреби в оцінюванні власної зовнішності*. Вони починають *порівнювати себе з іншими*, звертаючи увагу на пропорції тіла, шкіру, статеві ознаки. *Самоповага* в цей період нерідко *знижується*, а тілесне визнання тісно пов'язане з оцінкою власної сексуальної привабливості. Підліток *глибоко страждає* не у випадку об'єктивної сексуальної непривабливості, а *у разі невизнання його сексуальної привабливості з боку найближчого оточення*.

Наступний параметр визнання, важливий для підлітків, – це факт власного дорослішання. Тож виникає потреба активно доводити це одноліткам, і батькам, і самому собі. Найважливішим новоутворенням цього віку є *почуття дорослості* – це новий рівень домагань, що передбачає становище, якого підліток ще не досяг. У цьому й полягає глибоке протиріччя: *підліток вимагає визнання того, що насправді ще не сформувалося*. Саме таким є сучасний підліток. А ще – він досить чітко вже знає, що таке соціальна розрізненість, що означає *бути не зрозумілим, не почутим найріднішими людьми*.

Які думки у підлітка?

Перша: його ніхто не розуміє. Він самотній!

Друга: з ним нічого не може трапитися, він безсмертний. Йому страшно, але все, що може бути поганого, станеться не з ним.

Що таке літературний твір для пересічного підлітка? Як читає підліток?

На відміну від дорослої людини, яка відокремлює себе від літературного героя чи героїні, підліток уявляє себе на його місці, ніби «приміряє на себе» вчинки, погляди, слова і фрази, виправдовує чи засуджує його, виходячи із власного життєвого досвіду і сформованих на цей період поглядів.

Опосередковано «примірявши» на себе образ літературного персонажа, підліток намагається розібратися в собі, у своїй родині, компанії таких самих підлітків.

Часто дорослий не може розпізнати різні невербальні месиджі, які надсилає нам підліток: *закрите, заховане обличчя – мені погано! Накинутий капюшон – не чіпай мене! Постійні навушники у вухах – не лізть у мій світ! Розгойдування на стільці – мене недоколихали в дитинстві! Агресивна поведінка – захищаюся!*

Наталія РУДНИЦЬКА,

учителька української мови і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського ліцею № 17, учителька-методистка української мови і літератури, зарубіжної літератури. Співавторка модельних програм для НУШ, підручників та посібників для учнів та вчителів із зарубіжної літератури

*Кричу, підвищую голос – намагаюся докричатися до вас, дорослих!
Демонстративна поведінка – я хочу уваги!*

Література для підлітків, якщо вона навмисно не обмежується розважальною метою, може допомогти розібратися з великим спектром питань, типових для дорослішання дитини. У підлітковому віці такі аспекти, як **самопізнання, місце в родині, стосунки з батьками та друзями** стають актуальними як ніколи.

Оточення впливає на підлітків по-різному: часом їхній життєвий досвід може призводити до психологічних та навіть фізичних травм, подолати які можна за умови допомоги з боку сім'ї, близьких та друзів. Безсумнівно, саме розуміння та піклування родини є тими факторами, що допоможуть дитині у віці від 13 до 16 років пережити непрості життєві моменти.

І таких прикладів багато, треба лише відкрити своє серце, щоби почути і побачити підлітка, бо, як відомо, *«лише серце добре бачить, найголовнішого не побачиш очима...»* А. де Сент-Екзюпері

Нам на допомогу у спілкуванні з підлітком приходять література, вона не здається йому чимось стає засобом самопізнання, усвідомлення навколишнього світу й своєї ролі в ньому. Пропонуємо такі книги:

- ✓ Анне Аудгільд Сульберг «Хто проти суперкрутих?» (серія книг)
- ✓ Барбара Космовська «Буба»
- ✓ Барбара Космовська «Буба: мертвий сезон»
- ✓ Барбара Космовська «Позолочена рибка»
- ✓ МаріяМорозенко «Я закохалася»
- ✓ ВалентинБердт «Мій друг Юрко Циркуль»
- ✓ УльфСтарк «Диваки і зануди»
- ✓ Сергій Гридін «Не такий»
- ✓ Сергій Гридін «Незрозумілі»
- ✓ Сергій Гридін «Дорослі зненацька»
- ✓ Оксана Думанська «Школярка з передмістя»
- ✓ Йоанна Ягелло «Кава з кардамоном»
- ✓ Йоанна Ягелло «Шоколад із чилі»
- ✓ Йоанна Ягелло «Тирамісу з полуницями»
- ✓ Йоанна Ягелло «Молоко з медом»
- ✓ Олена Рижко «Дівчина з міста»
- ✓ ОксанаРадушинська «Метелики в крижанихпанцирах»
- ✓ Ольга Купріян «Солоніпоцілунки»
- ✓ Джон Грін«Паперові міста»
- ✓ Джон Грін «Провина зірок»

СЛОВА ВАЖЛИВІ: ІСТОРІЇ, ЩО НАДИХАЮТЬ

Наш світ складається з історії, а історії зі слів, а у словах кожен знайде завжди своє. Згадайте дитяче «А розкажи історію!», коли малеча в думках поринає в інші світи, а дорослі вигадують неочікуваних героїв, які завжди поруч. Історії не просто дають нам відчуття безпеки та затишку, у потрібну мить вони можуть повернути до життя, бо життя це і є історія.

Але часто ми забуваємо, що наш сторітелінг залежить від нас – який пафос моєї розповіді, який жанр сьогодні оберу я, які наративи вкладу у мить, відведена для прочитання? І що робимо? Додаємо мимоволі темних кольорів, зводимо хмари в злісний та швидкий табун, розігруємо трагедію, а у діалогах маємо більше голосних, аніж приголосних. Який фінал такої історії? Що з героями? Блукають світами й приречені на нещастя? Так, інколи ми втрачаємо розуміння навіщо нам кудись рухатись, або не розуміємо як, або настільки втомлені чи засмучені, що губимось у наших планах чи бажаннях. І тоді важливо, щоб нам на очі потрапив чийсь приклад, книга, фільм, історія, яка могла б нам допомогти й побачити, що не все так погано, що абсолютно з усе можна подолати та вирішити.

Головне – бажання. Події, які ми притягуємо в наше життя, якими б неприємними для нас вони не були, необхідні для того, щоб ми навчилися того, чого повинні навчитися. Яким би не був наш наступний крок, він потрібен для того, щоб досягти того місця, куди ми обрали шлях. Уявімо себе птахами. Нам потрібно прилетіти у точку А, але дме сильний вітер і за законами фізики він що зробить? Ми опинимось у точці В. Але якщо, враховуючи вітер, тобто різні супутні обставити, візьмемо курс вище, на точку С, то тоді опинимось там, де планували – у точці А. Цей приклад насправді про найперше правило, яке потрібне зараз кожному з нас. Оптимісти – це насправді реалісти. А коли ми з вами називаємо себе реалістами, то налаштуємося на яку середину і враховуючи різні обставини, які заважають чи стають перепонами – ми приходимо не туди куди хотіли та засмучуємося. Тому важливо в усіх своїх справах, починаннях, у своєму житті ставити найвищу планку, найвищу мрію, не боятись того, що вона не здійсниться, чи хтось не зрозуміє, чи буде насміхатись. У своєму польоті треба вірити у свої сили й не зважати на вітер.

Цей приклад про оптимістів та реалістів придумала не я. А неймовірно цікава людина, історія якої справді надихає. Це відомий на весь світ психотерапевт Віктор Франкл. І у нього є книга «Людина у пошуках сенсу». Це його власна історія про те, як він в часи другої світової війни потрапив у концтабір. І не зважаючи на умови, не зважаючи на випробування, які він

Катерина МОЛОДИК,

Заслужений учитель України, переможниця всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2021», учителька української мови та літератури, заступниця керівниці онлайн-юніту ліцею Educator

пройшов та які він описує – ця книга є однією з найбільш життєствердних та світлих, які мені колись доводилось читати.

У книзі звучить цікава і важлива думка «Той, хто зна, навіщо жити, може витримати майже будь-яке як». Відповідно Франкл говорить нам, щойно людина знаходить сенс свого життя, вона не тільки стає щасливою, але й також здобуває здатність впоратися зі стражданнями або з перепонами. Тому щоб не відбувалось навколо, коли ми знаємо навіщо ми живемо, нам легше сприймати якісь важкі ситуації. І перебуваючи у нелюдських умовах, Віктор Франкл зрозумів, що людину можна позбавити всього, крім єдиного: останньої людської свободи — обирати власне ставлення до будь-яких наявних обставин, обирати власний шлях. Ніхто не може забрати у нас розуміння навіщо ми живемо. Тому правило номер два, яким послуговуються люди, герої історії чиї нас надихають – це шукати те, заради чого варто жити.

І це необязково повинно бути щось неймовірне. Якщо ви не відчуваєте зараз розуміння свої мети, або ким ви хочете бути в майбутньому – це нормально. Не все велике є справді потрібним. Зробити щось корисне для себе чи для інших – це теж те, заради чого варто жити. Посміхнутись сонцю, поглянути на небо, відчутти пахощі весни – насолодитись красою – це те заради чого варто жити. Навчатись, читати, пізнавати щось нове – відкривати цікавих людей, захоплюватись – це те заради чого варто жити.

Людина здатна змінювати світ на краще, якщо це можливо, і змінювати на краще себе, якщо це необхідно. І це справді так. Змінювати себе, світ, і прагнути щодня ставати трішки краще, ніж учора. У цьому і є сенс життя – у самому житті. Так говорить Віктор Франкл, який пройшов табір, і завдяки своєму налаштуванню на краще, вірі у добро і любов – зміг подолати випробування і продовжити жити щасливе і повне життя.

Шукайте такі історії, читайте книги для душі та серця – і вони приведуть вас до вміння писати важливими натхненними словами свою щасливу історію.

Мій топовий список літератури «Поза віком: книги для душі та розуму»:

- ✓ «Хлопчик, кріт, лис та кінь» Чарлі Маккізі
- ✓ «Маленька паризька книгарня» Ніна Джордж
- ✓ «Мій дідусь був черешнею» Анджела Нанетті
- ✓ «Любий Габріелю» Гальфдан Фрайгоф
- ✓ «Маленька книгарня щастя» Дженні Коглан
- ✓ «Щасливі люди читають книжки та п'ють каву» Аньєс Мартен-Люган
- ✓ «Спитайте Мієчку» Євгенія Кузнецова
- ✓ «Саме час знову запалити зірки» Вірджині Грімальді
- ✓ «Місто дівчат», «Природа всіх речей», «Велика магія» Елізабет Гілберт
- ✓ «Джерело», «Атлант розправив плечі», «Гімн», «Ми, живі» Айн Ренд
- ✓ «Руїни Бога», «Життя за життям» Кейт Аткинсон
- ✓ «Амадока», «Фелікс Австрія» Софія Андрухович
- ✓ «Нескінченна історія» Міхаель Енде.

МАРШРУТНА КАРТКА ЧИТАННЯ

Як маршрутна карта допомагає налагодити освітню взаємодію? Як завдяки маршрутній карті визначати пріоритети в навчанні?

Модель GROW

GROW

Goal – визнач цілі

Reality – проаналізуй освітні умови

Options – дізнайся про можливості

Whatnext? Whatwillyou do? – ухвали рішення й створи освітній план

Маршрутна карта читання (види)

- ✓ За темами
- ✓ За періодами (на тиждень, місяць, семестр тощо)
- ✓ За пріоритетністю тем
- ✓ Комбіновані

Приклад маршрутної карти читання					
Тема	Підтеми	Що повинен знати?	Для чого це знадобиться?	Терміни вивчення теми (можна розписати за тижнями)	Посилання на матеріали до теми

Маршрутна карта читання дозволяє

- ✓ візуалізувати обсяг матеріалу
- ✓ окремими кольорами чи стикерами позначити

Юлія ГАРІОНОВА

Кандидатка філологічних наук, викладачка кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Харківської гуманітарно-педагогічної академії.

Сертифікована тьюторка проекту «Освітній Суп» від Міжнародної академії тьюторингу, менторка проекту «БомбеЗНО», учасниця волонтерського проекту «ЗНОВу». Освітня експертка ГО «Простір знань» від ООН, авторка мовної студії для підлітків «Сила мого слова» й курсів «Мовний імідж» від UNWomenUkraine та Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН.

Освітня тренерка центру «Я і моя школа» (м. Харків). Розробниця програм курсу з інтегрованого навчання й української мови для бізнес-сфери.

Авторка підручників і посібників для середньої школи із рекомендацією МОН, розробниця методики активного читання для інтерактивних хрестоматій з української літератури.

Педагогічне й життєве кредо: «Сміливі завжди мають щастя».

пріоритетні теми

- ✓ підтримувати зворотний зв'язок з учнем, який планує своє навчання
- ✓ мотивувати учня
- ✓ скорочувати чи збільшувати обсяг матеріалу залежно від потреб учня
- ✓ додавати види творчих робіт
- ✓ виокремлювати додаткові слоти в роботі з картою

Список літератури:

- ✓ О. Гаврош, «Неймовірні пригоди Івана Сили»
- ✓ О. Стороженко, «Скарб»
- ✓ І. Франко, «Захар Беркут», «Перехресні стежки»
- ✓ О. Коцюбинська, «Людина», «Valse melancolique»
- ✓ В. Підмогильний, «Місто»
- ✓ О. Довженко, «Зачарована Десна»
- ✓ О. Вишня, «Моя автобіографія»
- ✓ С. Пиркало, «Кухня егоїста»
- ✓ В. Винниченко, «Федько-халамидник»
- ✓ Люко Дашвар, «Село не люди»
- ✓ Дара Корній, «Чарівні істоти українського міфу», «Гонимарник»
- ✓ І. Нечуй-Левицький, «Кайдашева сім'я»

КНИЖКОВИЙ ВИКЛИК ДЛЯ ДІТЕЙ І ДОРΟΣЛИХ: ЧЕЛЕНДЖ ДЛЯ СУЧАСНОГО ЖИТТЯ

Якщо ви завітали до нас на ЛітКоло, то ви точно любите читати книжки. І ви не просто любите читати, а й маєте азартну вдачу і готові прийняти наш непростий виклик, незважаючи на вашу завантаженість на роботі і швидкість сучасного життя. Але ми поруч і готові вас підтримати.

Саме тут ви дізнаєтеся, як кидати власний книжковий виклик дітям під час уроків і дозвілля.

Ми не забули і про дорослих, адже питання командоутворення за допомогою обговорення гарної книжки - це один з ефективних способів згуртування шкільного колективу.

Наші книжкові челенджі будуть різними: ви чи ваші учні та учениці зробите вибір і маєте дотримуватися виконання читацьких зобов'язань.

Заняття «Історія однієї книги моєї родини»

Хлопці і дівчата розповідають книжку із домашньої бібліотеки і про те, яким чином вона потрапила до їхньої родини (рік видання, в якому місті придбана, чому саме ця книга, кому зі членів чи членкинь родини вона подобається тощо). Учні та учениці створюють творчу візитівку цієї книги на

Під час занять варто, щоб хлопці і дівчата...

- самостійно розповіли про переваги читання
- повідомили про улюблені книжки із домашньої бібліотеки;
- рекомендували одне одному свої книжки;
- долучилися до своєрідного освітнього челенджу
- вибрали книгу для себе і надихнулися на нові звершення.

платформі Canva, записавши туди свої враження, думки, життєві уроки, а потім презентують її перед аудиторією.

Отже, умови читацького виклику!

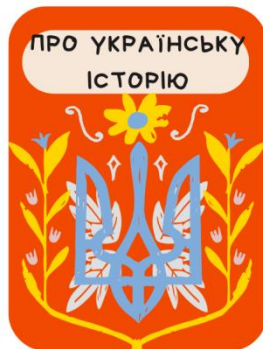
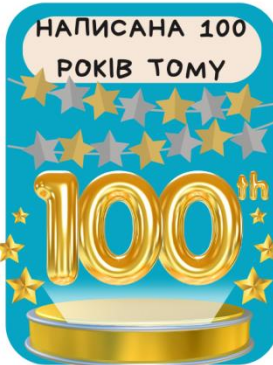
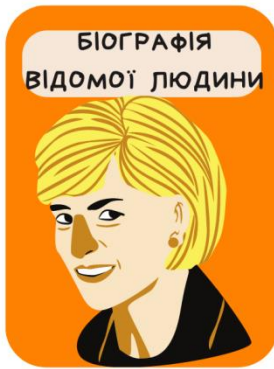
Ви маєте прочитати протягом цього літа 7+ книжок та викласти на них відгук у будь-якій соціальній мережі (фейсбук, інстаграм) у вільному форматі (відео, фото з описом, текст) з хештегом #ЛітКоло.

Людмила ТАБОЛІНА,

директорка Inventor School м. Києва; учителька української мови та літератури, вчителька-методистка; фіналістка Премії Global Teacher Prize Ukraine-2019; випускниця Школи освітніх управлінців 2.0 Києво-Могилянської бізнес-школи KMBS та «Освіторії»; тренерка проекту Служби Освітнього Омбудсмена «Освіта без корупції»; експертка з гендерного виховання Центру гендерної культури; координаторка шкільного Євроклубу; переможниця Всеукраїнського конкурсу проектів Євроклубів від Представництва Європейського Союзу в Україні; тренерка різноманітних освітніх тренінгів.

А книжки обирайте не будь-які, а за нашим тематичним списком:

- ✓ Книга, яку було написано у рік вашого народження.
- ✓ Книга, в якій головні герой чи героїня є вашими тезками.
- ✓ Книга-мотиваторка для саморозвитку (або на професійну тематику).
- ✓ Книга, яку порадили вчителька чи вчитель.
- ✓ Книга, яку було придбано у книжковому магазині рідного міста.
- ✓ Книга, яка має непритаманний для вашого книжкового смаку жанр.
- ✓ Книга, на сторінках якої живе «монстр» (у будь-якому значенні слова).
- ✓ Книга, в якій відбувається трансформація головного героя (фізична чи психологічна).
- ✓ Книга з червоною обкладинкою.
- ✓ Книга-біографія видатної людини.
- ✓ Книга, в якій події відбуваються у країні, відвідати яку ви мрієте.
- ✓ Книга з собакою або котиком на обкладинці.
- ✓ Книга, яку ви любили читати у дитинстві.
- ✓ Дитяча книга сучасних автора чи авторки.
- ✓ Книга, яку було екранізовано.
- ✓ Книга, яка має приклади толерантності.
- ✓ Книга, у назві якої є одна з чотирьох пір року.
- ✓ Книга про людину з інвалідністю.
- ✓ Книгу із сучасної шкільної програми.
- ✓ Книгу ювіляра чи ювілярки 2023 року.
- ✓ Книга, у назві якої згадується назва квітки.
- ✓ Книга у жанрі фантастики.
- ✓ Книга-збірка української поезії.
- ✓ Книга, в якій одну з головних ролей відведено матері.
- ✓ Книга про події війни.

Reading Club

Ви та ваші учні й учениці отримаєте власний читацький щоденник, створений на платформі Canva, для запису вражень, думок, життєвих уроків.

Також варто залучити власний творчий потенціал для написання власного продовження оригінального твору - фанфіку.

Обрані книжки допоможуть дорослим і дітям виконати справжнє літературне завдання, а ще відправитися в захоплюючі подорожі сторінками прекрасних джерел мудрості - книжок.

READING CLUB

ГОЛОВНА ІДЕЯ ТА ТЕМА ТВОРУ?

ЧИ ВДАЄТЬСЯ АВТОРОВІ (АВТОРЦІ) ПЕРЕДАТИ ГОЛОВНУ ІДЕЮ ТА ТЕМУ ТВОРУ?

ЯКІ СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ КНИГИ?

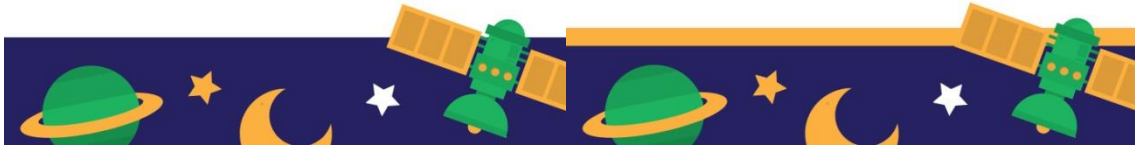
READING CLUB

НАЗВА ТВОРУ, ЙОГО ЖАНР

ІМ'Я ТА ПРІЗВИЩЕ АВТОРА (АВТОРКИ)

ІМ'Я І ПРІЗВИЩЕ УЧНЯ (УЧЕНИЦІ)

READING CLUB

ВИ ПОРЕКОМЕНДУЄТЕ КНИГУ ДРУЗЬМ?

МОЯ ОЦІНКА ЦЬОЇ КНИГИ

5 УРОКІВ, ВИНЕСЕНИХ МНОЮ З ТВОРУ

READING CLUB

ХТО ГОЛОВНІ ГЕРОЇ (ГЕРОЇНИ) ТВОРУ?

ЯКА ВАША УЛЮБЛЕНА ЧАСТИНА КНИГИ?

КОРОТКИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ ТВОРУ

READING CLUB

КНИГА ВИПРАВДАЛА ВАШІ СПОДІВАННЯ?

КИМ ІЗ ГЕРОЇВ (ГЕРОЇНЬ) КНИГИ ВИ ЗАХОПЛЮЄТЕСЯ?

НАЗВА НАСТУПНОЇ КНИГИ,
ЯКУ ВИ ХОЧЕТЕ ПРОЧИТАТИ

Тож... мерщій до читання!

ВІД ПАТЕТИЧНОГО КОБЗАРЯ ДО ДРУЖНЬОГО ШЕ ЯК ВИВЧАТИ ШЕВЧЕКА

«Великий Кобзар», «Пророк», «Геній українського народу», «Провісник майбутнього», «Наш світоч» – так часто називають Тараса Шевченка й усі ці назви вже можуть відштовхувати школярів від вивчення його творчості. У такий спосіб створюється образ Кобзаря-пам'ятника, який ніколи не зростав, не радів, не сміявся, а одразу став «Пророком» у кожусі та шапці. Однак це далеко не так. Щоб знову пробудити цікавість учнів до постаті Тараса Шевченка, варто показувати його різним та ламати стереотипний образ про Шевченка-монумента. Ловіть підбірку ідей для сучасного уроку про письменника, після якого учні по-новому поглянуть на нього.

Олександр ЧЕРКАС,
шевченкознавець, педагог

РІЗНИЙ ШЕВЧЕНКО: ЧОМУ ПОТРІБНО ВІДХОДИТИ ВІД ОБРАЗУ КОБЗАРЯ-ПАМ'ЯТНИКА

Тараса Шевченка справедливо можна назвати легендарним пророком на всі часи, переконаний Олександр Черкас. Шевченкове «Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!» звучало на Революції Гідності (2013–2014 рр.) і лунає в окопах незламної України під час повномасштабної війни. Однак, на жаль, чимало поколінь школярів так і не змогли побачити Тараса Шевченка з різних боків. Учні змушували вчити напам'ять вірші Кобзаря і «заганяли» на різні заходи про письменника, не пояснюючи суті.

«Радянські традиції літературознавства з образу Шевченка зуміли зробити щось таке велике, кремезне, тверде, важке – наче й не був він ніколи немовлям, хлопчиком, юнаком та чоловіком. Наче не зростав, не дивувався, не радів і не сміявся, а одразу став Кобзарем-пам'ятником, забронзовілим Пророком. Особисто мене таке трактування Шевченкового образу в шкільні роки від поезії Шевченка відштовхувало», – додав вчитель.

На думку Олександра, такі образи Шевченка, як «Великий Кобзар», «Пророк», «Геній українського народу», «Великий революційний демократ», «Провісник майбутнього», «Світоч», – сьогодні гірчать, як полин євшан-зілля. Натомість краще сконцентрувати увагу на інших образах.

Наприклад, наголосити, що лише в одній людині змогли поєднатися поет, прозаїк, перекладач, публіцист, майстер офорта і графіки, живописець, ілюстратор, маляр, фотограф, мандрівник, винахідник, археолог, філософ, історик, актор, співак, режисер, драматург, театральний критик...

«Шевченко має багато імен – від патетичного Кобзаря до дружнього Ше, він постійно присутній у нашому повсякденні (від шкільних підручників до трендових відео в TikTok, від пафосних пам'ятників до графіті на революційних барикадах). Він домінує в нашому культурному просторі, і, на жаль, уже цей факт може відбити бажання звертатися до нього. **Тож що спонукає нас читати Шевченка?** Може, бажання зрозуміти, чому його твори, написані майже півтора століття тому, і досі мають такий потужний вплив: надихають і обпікають?», – запитує вчитель.

Тому Олександр радить осучаснювати подачу матеріалу про письменника та обов'язково проводити паралелі з теперішніми подіями. Наприклад, можна згадати момент звільнення Балаклії на Харківщині від російських окупантів. Українські військові зняли з білборда плакат російського змісту та знайшли під ним символічний сюрприз – вірш Тараса Шевченка та його портрет.

«Це відео стало вірусним у мережі. Покажіть його дітям, якщо досі цього не зробили. Часом цього достатньо, щоби пробудити бажання зацікавитися творчістю письменника», – рекомендує Олександр Черкас.

Також він упевнений, що зараз на уроках варто активніше використовувати трендові **відео із соцмереж**. Учнівство дуже позитивно сприймає їх, а самі ролики ламають стереотипи сприйняття Шевченка, як монумента.

До ефективних методів вивчення Шевченка можна віднести **проекти**. Олександр Черкас радить ще з початкової школи не просто знайомити дітей із життєписом та творчістю, а зайнятися пошуковою роботою. Наприклад, з'ясувати феномен кобзарства в Україні, спробувати знайти подібне в інших народах тощо.

Також у молодшій школі можна **погратися з конструктором LEGO** і створити улюблений епізод із твору.

Ще вчитель рекомендує **переглянути сучасний мультимедіа «Як Тарас Шевченко став зіркою» із серії «Книга-Мандрівка»** (буде цікавим для учнів різного віку). Після перегляду, щоб додати інтерактивності, пограти з дітьми в командні онлайн-ігри (як-от **Kahoot** та **Quizlet**).

Також важливо провести паралелі із сучасністю. Можна показати учням картини із виставки «Квантовий Шевченко» Олександра Грехова. Це дасть змогу учням зрозуміти, яким різним може бути Тарас Григорович.

Можна **показати** відео, як на Майдані під час Революції гідності Сергій Нігоян читав поему «Кавказ».

Пророчими виявилися слова письменника щодо російської армії:

*«Москалі – чужі люде,
Роблять лихо з вами» (з поеми «Катерина»).*
*«Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і із собою
Взять у домовину» (з поеми «Сон»).*

Олександр Черкас радить провести **конкурс читання поезії напам'ять** і також **створити проєкти**:

- ✓ виставку своїх картин про Шевченка або за мотивами його творів;
- ✓ листівки;
- ✓ комікси;
- ✓ подкасти;
- ✓ відеопоезії;
- ✓ вистави тощо.

У старшій школі Олександр Черкас радить долучати учнів і до наукової роботи. Наприклад, у системі МАН можна вивчати творчість Шевченка із різних ракурсів.

Інші лайфхаки для цікавого уроку від Олександра Черкаса:

- ✓ вчитель може запропонувати до перегляду фільми про Шевченка та серіали, зняті за мотивами творчості;
- ✓ учні можуть знайти меми про письменника та створити власні;
- ✓ учні можуть стежити за сучасним «Шевою» в Instagram;
- ✓ слухати музичну інтерпретацію творів митця;
- ✓ проводити перформанси, наукові конференції, відвідувати виставки;
- ✓ читати комікси, слухати подкасти;
- ✓ вивчати художню спадщину, щоденник, прозу тощо.

Ідеї для онлайн-уроків:

- ✓ спільні активності, щоб учні не відчували себе відірваними від колективу, перебуваючи вдома. Лідія Насонова радить намалювати разом з учнями за допомогою онлайн-дошки картину за мотивами одного з віршів: хтось намалює вишню, що цвіте коло хати, хтось – плугатарів чи вечерю тощо;
- ✓ також можна створювати окремі кімнати в Zoom, щоб учні обмінювалися своїми враженнями про твір або цікавий факт із біографії Тараса Шевченка;
- ✓ свої думки учні також можуть структурувати у вигляді презентацій чи в **мапі думок**;
- ✓ Олександр Черкас радить поспілкуватися із **Шевченкоботом**: віртуальному письменнику можна ставити будь-які запитання, а він відповість вам жартами, цитатами із творів тощо;
- ✓ зашифрувати вірші мовою емоджі;
- ✓ створити спільну настільну онлайн-гру за мотивами творів тощо.

НА ЯКИХ ФАКТАХ ІЗ БІОГРАФІЇ ШЕВЧЕНКА МОЖНА БУДУВАТИ УРОК

Для формування цілісного бачення Шевченка варто змінювати підхід до викладання його біографії та творчості в школі та не робити з нього ідола, впевнений Олександр Черкас.

«При вивченні біографії митця я не цураюсь фактів із його приватного життя. Я не починаю його життєпис із того, що він мучився і страждав. Навіть із того факту, що він сирота, можна зробити висновок: сирота, але ж який незалежний характер!», – додав вчитель.

Інші цікаві факти про письменника, щоби поглянути на нього не як на ідола, а як на просту людину:

- ✓ Шевченкові подобалася весна, а також риба й риболовля;
- ✓ він не був гурманом, але любив смачно поїсти. Улюбленими стравами Тараса Григоровича були борщ із сухими карасями, гречані вареники й галушки, пельмені, телятина, баранина, сало, домашня ковбаса;
- ✓ особливо знався на рибних стравах;
- ✓ любив каву. Найбільше подобалася саме кава по-віденськи;
- ✓ високо цінував обід у колі друзів-однодумців, гарне товариство з приємною бесідою;
- ✓ любив і сам пригощати солодощами (особливо дітей) – цукерками, шоколадом, льодяниками, тістечками, печивом, бубликами, горіхами, яблуками;
- ✓ у молодості він був богемним чоловіком: сьогодні в нього є багато, завтра – нічого.

«Хоч як це банально звучить, але в школі варто спробувати показати не тільки «забронзовілого» Шевченка, а живого чоловіка, який не цурався веселощів, захоплювався і помилявся, проте залишався великим», – наголосив вчитель.

ЯК НЕ ТРЕБА РОЗПОВІДАТИ ПРО ШЕВЧЕНКА

Олександр Черкас виділив такі помилки у викладанні матеріалу про Тараса Григоровича:

- ✓ **невміння зацікавити:** щоб діти не втратили цікавість до вивчення Шевченка, під час уроків окрім програмного матеріалу варто розповідати цікаві факти чи історії з теми, яких немає в підручнику. Найкраще робити це у форматі сторітелінгу;
- ✓ **відсутність зворотного зв'язку:** треба уникати формату лекції, постійно залучати учнівство до діалогу, ставлячи запитання, використовувати рефлексії;
- ✓ **одноманітність освітнього процесу:** варто залучати нові навчальні підходи, освітні інструменти (онлайн-дошки, відео, фільми тощо);

✓ **поширення фейків:** не бійтесь заглядати до «Шевченківської енциклопедії», разом з учнівством на уроках можна опрацювати кілька статей, спростувати міфи, які побутують у шевченкознавстві.

Також під час вивчення творчості Шевченка, Лідія Насонова **не радить змушувати всіх учнів вчити напам'ять один і той же вірш**. Краще дати їм вибір і тоді школярі знайдуть щось своє.

*«Поезія відображає те, що відчуває автор у певний момент. І треба зрозуміти, що Шевченко не думав у той час, що його вірші колись читатимуть у школах, а просто ділився почуттями та емоціями. Тому **не треба очікувати від учнів, що вони осягнуть усі твори письменника**.*

Водночас не варто давати учням правильну відповідь щодо тлумачення ідеї твору. Тоді це буде не їхня думка. Краще будувати діалог, запитувати про їхні відчуття. Важливо, щоб учні сформуливали свої враження щодо певного твору», – додала вчителька.

Олександр Черкас радить кожен твір пов'язувати із сучасністю. Іноді запитання «Як, на вашу думку, це відбувалося б у наші дні?» може творити справжні дива.

«Класична література порушує універсальні питання та розкриває типові сюжети, які властиві для будь-якого часу, а отже легко вбудовуються в декорації сучасності. Запропонуйте школярам уявити популярного блогера, зірку соцмереж або комп'ютерного генія в ролі головного героя Шевченкових творів і подумати, як би він поводив себе під час подій, описаних у творі», – поділилася вчителька.

Перелік додаткових ресурсів для ознайомлення з особистістю Тараса Шевченка та його творчістю:

- ✓ інтерактивна **біографія** Тараса Шевченка;
- ✓ **Instagram** сучасного Шевченка;
- ✓ **картини** художника (до кожної з них є короткий опис);
- ✓ **сайт** «Портал Шевченка», де зібрано багато цікавих фактів, мультимедійних матеріалів і навіть 3D-турів;
- ✓ **«Шевченківська енциклопедія»:** довідкове видання про життєвий і творчий шлях Шевченка, яке підготував Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України за участю шевченкознавців України та діаспори;
- ✓ Тарас Шевченко в кіно: **підбірка** фільмів про письменника;
- ✓ **випуск** про Шевченка від YouTube-каналу «Розкажи історію»: це розважально-освітній проект, який популяризує історію України. Коміки, на чолі з вчителем історії, говорять про важливі події та видатних українців;
- ✓ **відео** «Український класик Тарас Шевченко»: вікторина на YouTube-каналі «Ліс рук», у якій у легкій ігровій формі показують небуденний погляд на життя і творчість найвідоміших українських письменників;
- ✓ **відео** «Тарас Шевченко: кріпак, одинак, бідака, ловелас та зірка богемної тусівки» від «Суспільного»;
- ✓ **сайт** про Тараса Шевченка.

Також учитель пропонує **пройти** «Кобзартест» із 15 питаннями для перевірки, чи добре ви знаєте Шевченка. У тесті, зокрема, дізнаєтесь, яким був перший заробіток Тараса і скільки тисяч доларів за теперішнім курсом віддали за його викуп. Улітку пан Олександр радить кожному й кожній щодня читати «Кобзар» та слухати його авторські літ касти від проекту «Баламути» та «Вчися вухами».

ЯК МОТИВУВАТИ ДО ЧИТАННЯ?

«Зв'язок із реальним життям. Джерело: «Форбс, Україна», квітень-2023

Завдання: Опрацюйте матеріал та дайте відповідь на питання.

1. Скільки років тривало виробництво «Мавки»? Як ви думаєте, чому реалізація проєкта потребувала стільки років?
2. Порівняйте оригінальний твір Лесі Українки з мультфільмом. Чи можна сказати, що вони не мають нічого спільного? Що автори залишили, а що прибрали? Як ви думаєте, чому?
3. Спираючись на текст, поясніть значення слів **колаборація**, **дистриб'ютор**, **платформа**. До кожного доберіть український відповідник.
4. Спираючись на інфографіку та текст, дайте відповіді на питання. Всі числа записуйте словами.
 - 4.1. У якому місті найбільше глядачів переглянуло мультфільм «Мавка»? Назвіть конкретну кількість.
 - 4.2. Яка загальна кількість глядачів подивилася мультфільм у п'яти зазначених містах?
 - 4.3. Скільки грошей кінотеатри принесли у загальний бокс-офіс? Чому цю цифру важливо знати? Чи можна сказати, що «Мавка» окупилася?
5. Спираючись на текст, дайте відповіді на наступні питання:
 - 5.1. Знайдіть у тексті речення зі вставним словом. До якої групи належить це слово, що виражає? У якій частині тексту ми бачимо це речення? Із якою метою автор розташовує його саме там?
 - 5.2. Знайдіть у тексті односкладне речення, визначте його тип. Із якою метою автор використовує саме його?
 - 5.3. До якого стилю належить цей текст? Які ознаки цього стилю ми можемо побачити?

Лідія ПОВОРОЗНЮК,

вчителька української мови і літератури, фахівчиня із медіаграмотності. Фіналістка GTPU-2021. В освіту прийшла з бізнесу, працювала проєктною менеджеркою в маркетинговій компанії. Вважаю найважливішим завданням освіти – інтеграцію з життям та підготовку дітей до реальних викликів майбутнього. Саме тому в роботі використовую багато проєктної діяльності, міжпредметних вправ та ораторської майстерності.

5.4. Доберіть інший заголовок до цього тексту, використовуючи безсполучникове складне речення.

6. Просування фільму – не менш важлива робота, ніж його створення. Зверніться до інфографіки, що містить інформацію про колаборації з брендами та відомими людьми, та дайте відповіді на питання:

6.1. Хто із зірок, залучених до співпраці, подобається вам найбільше? Чим? Кого б ви ще запросили? Чому?

6.2. Чому творці мультфільму «Мавка» співпрацювали з ювелірними домами, взуттєвими фабриками та іншим непродовольчим бізнесом? Наскільки, на вашу думку, це ефективна стратегія? **(P.S. Найважливіші тут згадають рядок із тексту про те, що фільм може заробляти не стільки на самих сеансах, як на мерчі. Можна провести тут паралель із «Діснеєм» та Міккі Маусом)**

6.3. Оберіть будь-який літературний твір, що вам подобається. Уявіть, що вам потрібно займатися його просуванням. Які бренди ви залучите до співпраці? Яких зірок запросите? Обґрунтуйте свою відповідь, використовуючи речення із відокремленими конструкціями.

Список літератури на літо:

1. «Листи з пошти на маяку», Таня Поставна
2. «Риба на дереві», Лінда Муллалі Гант
3. «Загадковий нічний інцидент із собакою», Марк Геддон
4. «Моя бабуся просить їй вибачити», Фредрік Бакман
5. «Пес на ім'я Мані», Бодо Шефер
6. «Ключі сили», Світлана Ройз

І насамкінець, список літератури від Ірини МІНЬКОВСЬКОЇ:

- ✓ Якщо стрибнули, то гребіть, Ольга Гуцал
- ✓ Дівчина, жінка, інакша, Бернардин Еварісто
- ✓ Нагодувати тирана, Вітольд Шабловський
- ✓ Шантарам, Грегорі Девід Робертс
- ✓ Ловець повітряних зміїв, Халед Хоссейні
- ✓ Кабульський книгар, Осне Сейерстад
- ✓ Син терориста, Зак Ебрагім
- ✓ Чужинці про Україну, Володимир Січинський
- ✓ Наші душі вночі, Кент Харуф
- ✓ Історія під грифом «секретно», Володимир В'ятрович
- ✓ Ave, Еугора! Оксана Пахльовська
- ✓ Берестечко, Ліна Костенко
- ✓ Іван Мазепа і Російська Імперія, історія зради, Тетяна Яковлева
- ✓ Наші на карті світу, Уляна Скицька
- ✓ Зельда, Теріз Енн Фаулер
- ✓ Емпатія в бізнесі, Марія Росс
- ✓ Куди ж ти дівся, світе мій прекрасний? Саллі Руні